

Ο ΙΕΡΟΣ ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΣ ΓΙΑ ΤΟΝ ΣΤΑΥΡΙΚΟ ΘΑΝΑΤΟ ΤΟΥ ΚΥΡΙΟΥ

σύμφωνα με το Κατά Ματθαίον Ευαγγέλιο

[Υπομνηματισμός στα εδάφια Ματθ.27,45-56]

«Απὸ δὲ ἑκτῆς ὥρας σκότος ἐγένετο ἐπὶ πᾶσαν τὴν γῆν ἕως ὥρας ἐνάτης. περὶ δὲ τὴν ἐνάτην ὥραν ἀνεβόησεν ὁ Ἰησοῦς φωνῇ μεγάλῃ λέγων· ἡλί ἡλί, λιμὰ σαβαχθανί· τοῦτ' ἔστι, Θεέ μου Θεέ μου, ἵνατί με ἐγκατέλιπες· τινὲς δὲ τῶν ἐκεῖ ἐστώτων ἀκούσαντες ἔλεγον ὅτι Ἑλίαν φωνεῖ οὗτος. καὶ εὐθέως δραμὼν εἷς ἐξ αὐτῶν καὶ λαβὼν σπόγγον πλήσας τε ὄξους καὶ περιθεὶς καλάμῳ ἐπότιζεν αὐτόν. οἱ δὲ λοιποὶ ἔλεγον· ἄφες ἴδωμεν εἰ ἔρχεται Ἑλίας σῶσων αὐτόν· (καὶ ἀπὸ τῆς δώδεκα το μεσημέρι ἐγένετο σκοτάδι σ' ὅλην τὴν γῆν ἕως τῆς τριῶν το ἀπόγευμα. Καὶ στὶς τρεῖς το ἀπόγευμα φώναξε ὁ Ἰησοῦς με φωνῇ μεγάλῃ καὶ εἶπε· "Ἠλί, ἡλί, λιμὰ σαβαχθανί·". Ἡ φράση αὕτη σημαίνει· "Θεέ μου, Θεέ μου, γιατί με εγκατέλειψες;" Μερικοὶ μάλιστα ἀπὸ ἐκείνους ποὺ στέκονταν ἐκεῖ καὶ δὲν γνώριζαν τὴν ἀραμαϊκὴν γλῶσσαν, ὅταν το ἀκούσαν αὐτὸ ἔλεγον ὅτι αὐτὸς φωνάζει τὸν Ἠλί. Κι ἀμέσως ἓνας ἀπ' αὐτοὺς ἔτρεξε καὶ πήρε ἓνα σφουγγάρι, κι αφοῦ το βούτηξε στὸ ξίδι, το τύλιξε σ' ἓνα καλάμι καὶ προσπαθοῦσε νὰ τοῦ δώσει νὰ πιεῖ. Οἱ ὑπόλοιποι ὅμως ἔλεγον· Ἄφησε νὰ δοῦμε εἴαν θὰ ἔλθῃ ὁ Ἠλίας νὰ τὸν σώσῃ.)» [Ματθ.27,45-49].

Αὐτὸ εἶναι τὸ σημεῖο, τὸ ὁποῖο ὅταν στὸ παρελθὸν ζητούσαν υποσχέθηκε νὰ τοὺς δώσει λέγοντας· «Γενεὰ πονηρὰ καὶ μοιχαλὶς σημεῖον ἐπιζητεῖ, καὶ σημεῖον οὐ δοθήσεται αὐτῇ· εἰμὶ τὸ σημεῖον Ἰωάν· τοῦ προφήτου· (Γενιά πονηρὴ καὶ μοιχαλὶς, ποὺ πρόδωσε τὴν πίστη τῆς πρὸς τὸν οὐράνιο Νυμφίον, ἐπιμένει νὰ ζητᾷ θαύμα ποὺ νὰ δείχνει ξεκάθαρα τὴν ἀποστολή μου. Ἀλλὰ τέτοιο θαύμα δὲν θὰ τῆς δοθῇ, παρὰ τὸ θαύμα ποὺ προτυπωνόταν καὶ προεικονιζόταν ἀπὸ τὸ θαύμα τοῦ Ἰωάν· τοῦ προφήτη)» [Ματθ.12,39], ἐννοώντας τὴν σταύρωση καὶ τὸν θάνατον καὶ τὴν ταφή καὶ τὴν ἀνάστασιν.

Ἄλλος πάλι φανερώνοντας τὴ δύναμιν τοῦ σταυροῦ ἔλεγε· «ὅταν υψώσητε τὸν υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου, τότε γνώσεσθε ὅτι ἐγὼ εἰμι, καὶ ἀπ' ἐμαυτοῦ ποιῶ οὐδέν, ἀλλὰ καθὼς ἐδίδαξέ με ὁ πατήρ μου, ταῦτα λαλῶ· (ὅταν υψώσετε πάνω στὸν σταυρὸ τὸν υἱὸ τοῦ ἀνθρώπου, τότε θὰ μάθετε ὅτι ἐγὼ εἰμαι ὁ μόνος Σωτήρας, καὶ ὅτι τίποτε ἀπολύτως δὲν

κάνω από τον εαυτό μου, αλλά συμφωνώ απολύτως με τον Πατέρα μου. Και για να σας μιλήσω σύμφωνα με όσα συμβαίνουν μεταξύ των ανθρώπων, ώστε να με καταλάβετε καλύτερα, σας προσθέτω: Όπως με δίδαξε ο Πατέρας μου, έτσι μιλάω και αυτά ακριβώς λέω» [Ιω.8,28]. Αυτό λοιπόν που εννοεί είναι το εξής: «όταν με σταυρώσετε και νομίζετε ότι μου έχετε επιβληθεί, τότε ακριβώς θα γνωρίσετε τη δύναμή μου» διότι μετά τη σταύρωση καταστράφηκε η πόλη, καταργήθηκαν τα ιουδαϊκά ήθη και έθιμα, έχασαν τη ζωή και την ελευθερία τους, το κήρυγμα ήκμασε, στα πέρατα της οικουμένης εξαπλώθηκε ο λόγος του σταυρού. Η ξηρά και η θάλασσα, τόσο η κατοικούμενη όσο και η ακατοίκητη, διακηρύσσουν διαρκώς τη δύναμή Του.

Και αυτά λοιπόν εννοεί και εκείνα που συνέβησαν κατά τη στιγμή της σταυρώσεως· διότι πράγματι αυτά έγιναν κατά πολύ πιο θαυμαστό τρόπο όταν καρφωνόταν επάνω στον σταυρό παρά όταν βάδιζε στη γη. Και δεν ήταν μόνο γι' αυτό το παράδοξο, αλλά και διότι έγινε από τον ουρανό, αυτό το οποίο ζητούσαν, και μάλιστα σε ολόκληρη την οικουμένη, πράγμα το οποίο ουδέποτε άλλοτε στο παρελθόν είχε συμβεί, παρά μόνο στην Αίγυπτο, όταν επρόκειτο να τελεστεί το Πάσχα. Και τούτο διότι και εκείνα ήσαν προτύπωση αυτών. Και πρόσεξε πότε γίνεται. Στο μέσο της ημέρας, για να το μάθουν όλοι όσοι κατοικούν στη γη· όταν σε ολόκληρη την οικουμένη ήταν μέρα, πράγμα το οποίο ήταν αρκετό να τους επιστρέψει, όχι μόνο με το μέγεθος του θαύματος, αλλά και διότι συνέβη στην κατάλληλη στιγμή.

Διότι έγινε μετά από όλες τις πράξεις της μέθης και της παράνομης διακωμωδήσεως, όταν απέβαλαν τον θυμό, όταν έπαψαν να γελούν, όταν χόρτασαν να κοροϊδεύουν και είπαν όλα όσα ήθελαν να πουν. Παρουσιάζει το σκοτάδι τότε, μήπως έστω και έτσι, αφού άφησαν την οργή, ωφεληθούν από το θαύμα· διότι από το να κατεβεί από τον Σταυρό, αυτό ήταν περισσότερο άξιο θαυμασμού, το να κάνει αυτά ευρισκόμενος επάνω στον Σταυρό· διότι, είτε πίστευαν ότι τα έκανε Εκείνος, έπρεπε να πιστέψουν και να φοβηθούν, είτε πίστευαν ότι δεν τα έκανε Εκείνος, αλλά ο Πατήρ, και πάλι έπρεπε να συγκινηθούν βαθέως· διότι το σκοτάδι εκείνο ήταν ενέργεια οργής για όσα είχαν αποτολμηθεί.

Και το ότι δεν ήταν έκλειψη, αλλά οργή και αγανάκτηση, δεν φαίνεται μόνο από αυτά, αλλά και από τη διάρκεια· διότι παρέμεινε για τρεις ώρες, ενώ η έκλειψη γίνεται εντός ελαχίστου χρονικού διαστήματος· και τη γνωρίζουν εκείνοι που την είδαν, διότι συνέβη και στη δική μας γενεά. *«Και πώς δεν θαύμασαν όλοι»*, θα ρωτήσει κανείς, *«ούτε πίστεψαν ότι είναι Θεός»*. Επειδή το γένος των ανθρώπων τότε διακατεχόταν από πολλή νωθρότητα και κακία. Και το θαύμα αυτό ένα ήταν και αφού έγινε, αμέσως πέρασε και κανείς δεν φρόντισε να ερευνήσει την αιτία, διότι είναι μεγάλη η πρόληψη στην ασέβεια και η συνήθεια. Έτσι, ούτε γνώριζαν ποια ήταν η αιτία του φαινομένου, ίσως μάλιστα και να νόμιζαν ότι τούτο είχε γίνει από έκλειψη ή από κάποια άλλη αιτία φυσική.

Και γιατί απορείς για τους εθνικούς οι οποίοι δεν γνώριζαν τίποτε, ούτε επιδίωξαν να μάθουν εξαιτίας της πολλής αδιαφορίας τους, τη στιγμή κατά την οποία εκείνοι που βρίσκονταν σε αυτήν την ίδια την Ιουδαία, ύστερα από τόσα θαύματα, εξακολουθούσαν να Τον υβρίζουν, μολονότι τους έδειχνε καθαρά ότι Εκείνος το είχε κάνει αυτό; Για τον λόγο αυτόν άλλωστε ομιλεί και μετά από αυτό, για να μάθουν ότι ακόμη ζει και ότι Αυτός το έκανε για να γίνουν και από αυτό επιεικέστεροι. Και λέγει: *«Ἡλὶ ἡλὶ, λιμῶ σαβαχθανί»*, για να δουν ότι μέχρι την τελευταία πνοή Του τιμά τον Πατέρα και δεν είναι αντίθεος. Για τον λόγο αυτόν και έβγαλε αυτήν την προφητική φωνή, επιβεβαιώνοντας μέχρι την τελευταία ώρα την Παλαιά Διαθήκη. Μάλιστα όχι μόνο προφητική, αλλά και εβραϊκή φωνή, για να τους φανεί γνωστή και καταφανής. Και γενικά με όλα δείχνει τη συμφωνία Του προς Εκείνον που Τον γέννησε.

Αλλά κοίτα και από αυτό την ασέλγεια και την ακολασία και τη μωρία τους. Νόμισαν, λέγει ο ευαγγελιστής, ότι καλεί τον Ηλία και αμέσως Τον πότισαν ξύδι. Ενώ άλλος προσήλθε και τρύπησε την πλευρά Του με λόγχη. Τι άλλο θα μπορούσε να γίνει περισσότερο παράνομο και θηριώδες, από αυτούς των οποίων η μανία έφτασε μέχρι τέτοιου σημείου, ώστε να εξυβρίζουν ακόμη και νεκρό σώμα; Εσύ όμως κάνε μου τη χάρη να προσέξεις τον τρόπο με τον οποίο χρησιμοποιεί τις παρανομίες τους για τη δική μας σωτηρία· διότι μετά από την πληγή Εκείνου, ανέβλυσαν από εκεί οι πηγές της σωτηρίας μας.

«Ὁ δὲ Ἰησοῦς πάλιν κράξας φωνῇ μεγάλῃ ἀφῆκε τὸ πνεῦμα(·και ο Ιησούς, αφού πάλι φώναξε με δυνατή φωνή, ἄφησε ὁ μόνος Του και θεληματικά την ψυχὴ Του να φύγει ἀπὸ τὸ σῶμα Του)»[Ματθ.27,50]. Αυτό είναι εκείνο που ἔλεγε ὅτι «οὐδεὶς αἶρει αὐτὴν ἀπ' ἐμοῦ, ἀλλ' ἐγὼ τίθημι αὐτὴν ἀπ' ἐμαυτοῦ· ἐξουσίαν ἔχω θεῖναι αὐτήν, καὶ ἐξουσίαν ἔχω πάλιν λαβεῖν αὐτήν· ταύτην τὴν ἐντολὴν ἔλαβον παρὰ τοῦ πατρός μου(·κανεῖς δεν ἔχει τὴ δύναμη να πάρει τὴ ζωὴ μου και να με θανατώσει εἰάν δεν το θελήσω Εγώ. Αλλά ἐγὼ ἀπὸ ὁ μόνος μου τὴν παραδίδω. Ἐχω ἐξουσία να προσφέρω τὴ ζωὴ μου, και ἔχω ἐξουσία πάλι να τὴν πάρω πίσω. Αὐτὴ τὴν ἐντολὴν πήρα ἀπὸ τὸν Πατέρα μου, να θυσιάσω τὴ ζωὴ μου πάνω στον σταυρό και να τὴν πάρω πάλι με τὴν Ἀνάστασι. Ἔτσι θα ἀναδειχθῶ ὁ αἰώνιος ἀρχιερεὺς και μεσίτης για τὴ σωτηρία τῶν προβάτων μου)» [Ιω.10,18]. Γι' αὐτὸ ἄλλωστε φώναξε, για να φανεῖ ὅτι ὁ θάνατος γίνεται με τὴ δικὴ Του ἐξουσία. Ὁ ευαγγελιστὴς Μάρκος λοιπὸν λέγει ὅτι ὁ Πιλάτος ἀπόρησε πῶς πέθανε τόσο γρήγορα[Μάρκ. 15,44: «ὁ δὲ Πιλάτος ἐθαύμασεν εἰ ἤδη τέθνηκε, καὶ προσκαλεσάμενος τὸν κεντυρίωνα ἐπηρώτησεν αὐτὸν εἰ πάλαι ἀπέθανε(·Ὁ Πιλάτος μάλιστα ἔμεινε ἐκπληκτος κι ἀπόρησε που τόσο γρήγορα εἶχε κίολας πεθάνει ὁ Ιησούς. Κι αφού προσκάλεσε τὸν ἐκατόνταρχο, τὸν ρώτησε εἰάν εἶχε ὥρα πολλή που πέθανε)»και ὅτι ὁ ἐκατόνταρχος για τὸν λόγο αὐτὸν κυρίως πίστεψε, διότι πέθανε με ἐξουσία[Μάρκ.15,39: «Ἰδὼν δὲ ὁ κεντυρίων ὁ παρεστηκὼς ἐξ ἐναντίας αὐτοῦ ὅτι οὕτω κράξας ἐξέπνευσεν, εἶπεν· ἀληθῶς ὁ ἄνθρωπος οὗτος υἱὸς ἦν Θεοῦ(·και ὁ ἐκατόνταρχος που στεκόταν ἀπέναντί Του, ὅταν εἶδε μαζί με τὰ ἄλλα ἐκτακτὰ σημεῖα που συνέβησαν και ὅτι ὁ Ιησούς ξεψύχησε ὁχι ἀπὸ ἐξάντληση, ὁπως πέθαιναν οἱ σταυρωμένοι, ἀλλά αφού ἐβγάλε δυνατὴ φωνή, που δεν ἐδειχνε κανένα σημεῖο θανάτου, εἶπε: "Ἀληθινά, ὁ ἄνθρωπος αὐτὸς ἦταν Υἱὸς Θεοῦ")»].

Αὐτὴ ἡ φωνὴ ἐσχίσε τὸ παραπέτασμα τοῦ ναοῦ και ἀνοίξε τὰ μνημεῖα και ἔκανε ἔρημο τὸν ναό. Το ἔκανε δε αὐτὸ ὁχι για να δείξει ἀσέβεια πρὸς τὸν ναό- διότι πῶς θα το ἔκανε αὐτό, Αὐτὸς που λέγει: «καὶ τοῖς τὰς περισσεύας πωλοῦσιν εἶπεν· ἄρατε τὰ τα ἐντεῦθεν· μὴ ποιεῖτε τὸν οἶκον τοῦ πατρός μου οἶκον ἐμπορίου(·και σ' ἐκείνους που πουλούσαν τὰ περιστέρια εἶπε: "Σηκώστε τὰ ἀπὸ ἐδῶ. Μὴν μετατρέπετε τὸ σπῖτι τοῦ Πατέρα μου σε

εμπορικό κατάστημα”»· [Ιω.2,16], αλλά για να δείξει ότι αυτοί είναι ανάξιοι ακόμη και του να μένουν εκεί, όπως ακριβώς και όταν παρέδωσε τον ναό στους Βαβυλωνίους. Αλλά αυτά δεν έγιναν μόνο για τον λόγο αυτόν. Ό,τι έγινε ήταν και μια προφητεία της μελλοντικής ερημώσεως του ναού, και της μεταθέσεώς Του προς τα ανώτερα και υψηλότερα, και της δυνάμεώς Του.

Μαζί δε με αυτά, φανέρωνε τον εαυτό Του και με εκείνα που ακολούθησαν, με την ανάσταση των νεκρών, με τη συσκότιση του φωτός, με την αλλοίωση των στοιχείων της φύσεως. Διότι επί μεν της εποχής του Ελισαίου ένας νεκρός όταν ήλθε σε επαφή με νεκρό αναστήθηκε[Δ΄ Βασιλ. 13,21], αυτούς δε τώρα τους ανέστησε φωνή, ενώ το σώμα βρισκόταν επάνω στον Σταυρό. Άλλωστε και εκείνα ήσαν προτυπώσεις αυτού· διότι εκείνο έγινε για να πιστευτεί αυτό. Και δεν ανίστανται μόνο, αλλά σχίζονται και οι πέτρες και σείεται η γη, για να αντιληφθούν ότι και αυτός μπορούσε να τους ακρωτηριάσει και να τους σχίσει· διότι Εκείνος που έσχισε τις πέτρες και σκότισε την οικουμένη, πολύ περισσότερο θα μπορούσε να κάνει τα ίδια σε εκείνους, εάν βέβαια ήθελε. Δεν θέλησε όμως, αλλά αφού εκδήλωσε την οργή του στα στοιχεία της φύσεως, εκείνους θέλησε να τους σώσει από επιείκεια.

Αλλά δεν ελάττωσαν τη μανία τους· διότι ο φθόνος και η ζήλεια, δεν υποχωρούν εύκολα. Τότε μεν λοιπόν συμπεριφέρονταν με αναισχυντία προς τα ίδια τα φαινόμενα. Έπειτα δε από αυτά, όταν αναστήθηκε ενώ ο τάφος ήταν εσφραγισμένος και τον φύλασσαν στρατιώτες, έδωσαν και αργύρια, για να διαφθείρουν και άλλους και να διαψεύσουν το κήρυγμα της Αναστάσεως.

Μην απορείς λοιπόν, αν και τότε έδειχναν αγνωμοσύνη, αφού ούτως ή άλλως ήσαν διατεθειμένοι να δείχνουν αναισχυντία προς όλα. Πρόσεξε μόνο εκείνο, πόσο μεγάλα θαύματα έκανε, άλλα μεν από τον ουρανό, άλλα δε επάνω στη γη και άλλα μέσα στον ναό, δείχνοντας αφενός μεν την αγανάκτησή Του, αφετέρου δε ότι τα άβατα θα γίνουν βατά και ο ουρανός θα ανοίξει και τα πράγματα θα μετατεθούν στα αληθινά Άγια των Αγίων.

Και εκείνοι μεν έλεγαν: «*Εάν είναι βασιλιάς του Ισραήλ, ας κατεβεί από τον Σταυρό*», ενώ Αυτός δείχνει ότι είναι ολόκληρης της οικουμένης βασιλιάς. Επίσης εκείνοι έλεγαν:

«Εσύ που γκρεμίζει τον ναό αυτόν και σε τρεις μέρες τον ανοικοδομείς», Αυτός δε δείχνει ότι ο ναός θα ερημωθεί ολοκληρωτικά. Πάλι, αυτοί μεν έλεγαν: «Άλλους έσωσε, αλλά δεν μπορεί να σώσει τον εαυτό του», Αυτός δε παραμένοντας επάνω στον Σταυρό, έδειχνε αυτό με πολλή αφθονία στα σώματα των δούλων· διότι εάν το να εξέλθει ο Λάζαρος από τον τάφο μετά από τέσσερις ημέρες ήταν σπουδαίο, πολύ σπουδαιότερο ήταν να εμφανιστούν ζωντανοί όλοι μαζί οι νεκροί από πολλών ετών, πράγμα το οποίο ήταν σημείου της μελλοντικής αναστάσεως· διότι «καὶ τὰ μνημεῖα ἀνεώχθησαν καὶ πολλὰ σώματα τῶν κεκοιμημένων ἁγίων ἠγέρθη(·και τα μνημεία που ήταν στους βράχους που σχίσθηκαν, άνοιξαν, και από τα μνημεία που άνοιξαν τη στιγμή εκείνη, πολλά σώματα των πεθαμένων αγίων αναστήθηκαν, όταν μετά από τρεις ημέρες αναστήθηκε πρώτος ο Χριστός)», λέγει, «καὶ ἐξελθόντες ἐκ τῶν μνημείων, μετὰ τὴν ἔγερσιν αὐτοῦ εἰσῆλθον εἰς τὴν ἁγίαν πόλιν καὶ ἐνεφανίσθησαν πολλοῖς (·κι αφού βγήκαν από τα μνημεία μετά την ανάστασή Του, μπήκαν στην αγία πόλη και εμφανίστηκαν σε πολλούς)»[Ματθ.27,52]. Για να μη νομιστεί δηλαδή ότι το γεγονός είναι φανταστικό, εμφανίζονται ενώπιον πολλών στην πόλη.

Ακόμη και ο εκατόνταρχος τότε δόξαζε τον Θεό λέγοντας: «Ὁ δὲ ἐκατόνταρχος καὶ οἱ μετ' αὐτοῦ τηροῦντες τὸν Ἰησοῦν, ἰδόντες τὸν σεισμόν καὶ τὰ γενόμενα ἐφοβήθησαν σφόδρα λέγοντες· ἀληθῶς Θεοῦ υἱὸς ἦν οὗτος(·ο εκατόνταρχος εξάλλου κι εκείνοι που μαζί του φύλαγαν τον Ιησού, όταν είδαν το σεισμό και όσα έγιναν, φοβήθηκαν πολύ κι έλεγαν: Πράγματι αυτός ήταν υιός Θεού)». «Και τα πλήθη δε που είχαν έλθει για να δουν το θέαμα, επέστρεφαν χτυπώντας τα στήθη τους». Τόσο μεγάλη ήταν η δύναμη του Εσταυρωμένου, ώστε ύστερα από τόσους χλευασμούς και διακωμωδήσεις και πειράγματα, και ο εκατόνταρχος να συγκινηθεί βαθιά και ο όχλος. Μερικοί μάλιστα λένε ότι και μαρτύρησε ο εκατόνταρχος αυτός, αφού ανδρώθηκε στην πίστη ύστερα από αυτά[Λουκά 23,47-48: «ἰδὼν δὲ ὁ ἐκατόνταρχος τὸ γενόμενον ἐδόξασε τὸν Θεὸν λέγων· ὄντως ὁ ἄνθρωπος οὗτος δίκαιος ἦν. καὶ πάντες οἱ συμπαραγενόμενοι ὄχλοι ἐπὶ τὴν θεωρίαν ταύτην, θεωροῦντες τὰ γενόμενα, τύπτοντες ἑαυτῶν τὰ στήθη ὑπέστρεφον(·όταν ο εκατόνταρχος είδε αυτό που έγινε, το σκοτάδι δηλαδή και το σεισμό, αλλά και τον τρόπο

με τον οποίο ο Χριστός ως άνθρωπος που όριζε τη ζωή του παρέδωσε το πνεύμα Του στον Πατέρα Του, δόξασε τον Θεό με την ομολογία αυτή και είπε: "Πραγματικά αυτός ο άνθρωπος ήταν δίκαιος και ήταν αληθινό αυτό που έλεγε ότι είναι ο Υιός του Θεού". Αλλά και όλα τα πλήθη του λαού που είχαν μαζευτεί εκεί από περιέργεια για να δουν το θέαμα αυτό της θανατικής εκτελέσεως, όταν είδαν αυτά που έγιναν, γύριζαν πίσω στην πόλη χτυπώντας τα στήθη τους, για να εκδηλώσουν έτσι τη λύπη τους και τη μετάνοιά τους)».

ΠΡΟΣ ΔΟΞΑΝ ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΤΡΙΑΔΙΚΟΥ ΘΕΟΥ,

επιμέλεια κειμένου: Ελένη Λιναρδάκη, φιλόλογος

ΠΗΓΕΣ:

- <https://greekdownloads3.files.wordpress.com/2014/08/in-matthaeum.pdf>
- Ιωάννου του Χρυσοστόμου Άπαντα τα έργα, *Υπόμνημα στο Κατά Ματθαίον Ευαγγέλιον*, ομιλία ΠΘ' (επιλεγμένα απόσπασματα), πατερικές εκδόσεις «Γρηγόριος ο Παλαμάς»(ΕΠΕ), εκδ. οίκος «Το Βυζάντιον», Θεσσαλονίκη 1979, τόμος 12, σελίδες 375-381 αντίστοιχα.
- Βιβλιοθήκη των Ελλήνων, Άπαντα των αγίων Πατέρων, Ιωάννου Χρυσοστόμου έργα, τόμος 69, σελ. 176-177 και σελ.190-193:
http://users.sch.gr/aiasgr/Paterika_keimena/Eurethrio/Agios_Iwannhs_o_Xrusostomos_Apanta.htm
- http://www.greek-language.gr/digitalResources/ancient_greek/tools/liddell-scott/index.html
- Π.Τρεμπέλα, *Η Καινή Διαθήκη με σύντομη ερμηνεία*, εκδόσεις αδελφότητος Θεολόγων «Ο Σωτήρ», έκδοση τέταρτη, Αθήνα 2014.
- *Η Καινή Διαθήκη*, Κείμενον και ερμηνευτική απόδοσις υπό Ιωάννου Κολιτσάρα, εκδόσεις αδελφότητος Θεολόγων «Η Ζωή», έκδοση τριακοστή τρίτη, Αθήνα 2009.

- *Η Παλαιά Διαθήκη κατά τους εβδομήκοντα*, Κείμενον και σύντομος απόδοσις του νοήματος υπό Ιωάννου Κολιτσάρα, εκδόσεις αδελφότητος Θεολόγων «Η Ζωή», έκδοση τέταρτη, Αθήνα 2005.
- http://users.sch.gr/aiasgr/Palaia_Diathikh/Biblia/Palaia_Diathikh.htm
- http://users.sch.gr/aiasgr/Kainh_Diathikh/Biblia/Kainh_Diathikh.htm